

Μαθητικές κοινότητες: Κοινότητα και αντιπροσώπευση

1. Σχολείο και Δημοκρατία

Αν δημοκρατία σημαίνει την ισότιμη συμμετοχή στη λήψη των δημοσίων αποφάσεων στο πλαίσιο μιας οργανωμένης κοινωνίας ή κοινότητας, τότε το σχολείο, όπως άλλωστε και η οικογένεια, δεν είναι θεσμός που δημιουργήθηκε για να λειτουργεί δημοκρατικά. Η καταστατική ανισότητα δάσκαλου και μαθητή, άμεση απόρροια της ανηλικότητας των μαθητών, δηλαδή της περιορισμένης αυτονομίας τους, καθώς και της δεδομένης διαφοράς της γνωστικής κατάρτισης, δεν επιτρέπουν την απόλυτα ισότιμη διαπραγμάτευση των θεμάτων της σχολικής οργάνωσης.

Αλλά η δημοκρατία, εκτός από ισότιμη συμμετοχή (λαϊκή κυριαρχία), σημαίνει επίσης ελευθερία, ισότητα, αντιπροσώπευση, αλληλοσεβασμός, διάλογος, υπευθυνότητα και αλληλεγγύη. Ένα σχολείο σε μια δημοκρατική κοινωνία δεν μπορεί παρά να στηρίζεται σε αυτές τις βασικές δημοκρατικές αξίες και να διαπαιδαγωγεί με αυτές τους μαθητές του.

Με δεδομένους, λοιπόν, τους περιορισμούς που προαναφέρθηκαν, το δημοκρατικό σχολείο οφείλει να παρέχει στους μαθητές του δικαιώματα, ελευθερία, δικαιοσύνη, ισότητα ευκαιριών, αυτονομία, συμμετοχή στη λήψη ορισμένων αποφάσεων. Οφείλει επίσης να τους καλλιεργεί κοινωνικές και πολιτικές δεξιότητες: ανάληψη ευθυνών, συνεργασία, κοινωνικότητα, αλληλοκατανόηση, ενσυναίσθηση, ελεύθερη έκφραση απόψεων και δημοκρατική λήψη αποφάσεων.

2. Οι μαθητικές κοινότητες: κοινότητα και αρχή της αντιπροσώπευσης

Αναζητώντας την κοινότητα

Σε κοινωνίες όπου ατομοκεντρικές και ανταγωνιστικές αντιλήψεις (παραδοσιακές ή σύγχρονες) είναι κυρίαρχες, δυσκολεύεται να υπάρξει η αίσθηση της κοινότητας μεταξύ των μελών τους. Η αίσθηση δηλαδή ότι είναι ισότιμα πρόσωπα που δραστηριοποιούνται από κοινού σε ένα δημόσιο χώρο. Συνήθως εμφανίζονται επιμέρους κοινότητες, στηριγμένες αποκλειστικά σε διαπροσωπικές σχέσεις: των συγγενών, των φίλων, των γνωστών.

Άραγε, είναι τυχαίο το γεγονός ότι στην ελληνική σχολική πραγματικότητα ο όρος «κοινότητες» έχει περιορισμένη αποδοχή στη συνείδηση των μαθητών, των εκπαιδευτικών και των γονέων; Όλοι μιλούν για «εκλογές πενταμελών» και «εκλογή δεκαπενταμελούς», αποφεύγοντας ή αγνοώντας τον όρο μαθητικές κοινότητες.

Αποτελεί το σχολείο μια κοινότητα; Και αν ναι, τι είδους;

Η σχολική κοινότητα είναι μάλλον μια **κοινότητα ενδιαφερόντων**, που συγκροτούνται και διαμορφώνονται σταδιακά γύρω από τη μαθησιακή διαδικασία και τα άλλα επιμέρους ενδιαφέροντα των μαθητών. Σε επίπεδο σχολικού τμήματος, η κοινή σχολική ζωή, το κοινό βίωμα της καθημερινότητας, δημιουργούν αισθήματα κοινότητας μεταξύ των μαθητών, που η έντασή τους ποικίλλει και εξαρτάται από πολλούς και αστάθμητους παράγοντες.

Επιπλέον, είναι βέβαιο ότι η ανάδειξη αντιπροσώπων στο πλαίσιο των μαθητικών κοινοτήτων αποτελεί για τους μαθητές μια κοινή εμπειρία που συμβάλλει στην ανάπτυξη του συστήματος των μεταξύ τους σχέσεων. Επομένως, η ανάδειξη αντιπροσώπων στα πενταμελή και δεκαπενταμελή μαθητικά συμβούλια λειτουργεί ως μηχανισμός συγκρότησης της κοινότητας, όπως περίπου οι βουλευτικές εκλογές συγκροτούν μια πολιτική εθνική κοινότητα. Δεν είναι τυχαίο ότι οι μαθητικές εκλογές, με βάση τον σχετικό νόμο, πρέπει να έχουν ολοκληρωθεί μέχρι τα μέσα του Νοεμβρίου, δηλαδή στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς. Ο νομοθέτης τις αντιλαμβάνεται ακριβώς ως συγκροτητικό στοιχείο της μαθητικής κοινότητας.

Όμως, η θεσμική οργάνωση και λειτουργία του ελληνικού σχολείου, εκτός από τη διαδικασία των μαθητικών εκλογών, δεν δίνει και πολλές άλλες ευκαιρίες για να δημιουργηθεί αίσθηση κοινότητας μεταξύ των μαθητών. Ίσως, το μόνο που μπορεί να αναφερθεί σε αυτή την κατεύθυνση είναι η «τυπική» πρωινή συγκέντρωση στην αυλή του σχολείου και οι ελάχιστες ετήσιες συγκεντρώσεις για τους επίσημους εορτασμούς. Άλλωστε, στη συνήθη σχολική πρακτική οι μαθητικές εκλογές αναδεικνύουν συμβούλια, τα οποία λίγο έως καθόλου συμβάλλουν στην ενδυνάμωση αισθημάτων κοινότητας. Με το έλλειμμα αυτό, ως ένα βαθμό, θα πρέπει ίσως να συνδέσουμε, μεταξύ και πολλών άλλων, τη διαχρονική επιμονή του φαινομένου των καταλήψεων σχολικών κτιρίων στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα. Ως ένα βαθμό, η καταληψιακή δραστηριοποίηση αποκαθιστά ενίοτε σχέσεις κοινότητας μεταξύ των μαθητών, θερμαίνοντας μια παγωμένη θεσμικά κοινή σχολική ζωή.

Όποιος καταπιάνεται με το θέμα των μαθητικών κοινοτήτων δεν μπορεί να μην προβληματιστεί για την ανεύρετη κοινότητα «ανάμεσα στους τοίχους» των ελληνικών σχολείων. Συνήθως υπάρχουν μοναχικά παιδιά, φίλοι, παρέες, καμιά φορά συμμορίες. Σπάνια υπάρχει η συνείδηση μιας κοινότητας ισότιμων μελών, σεβαστών στη διαφορετικότητά τους, με την αίσθηση της συλλογικότητας και του συνανήκειν, που δραστηριοποιούνται για κοινά όνειρα και στόχους.

Προσομοιώνοντας τη δημοκρατική αρχή της αντιπροσώπευσης

Όμως, τουλάχιστον δυνητικά, η ανάδειξη των μαθητικών αντιπροσώπων επιτελεί και έναν ακόμη σημαντικό ρόλο: Λειτουργεί ως προσομοίωση της εκλογικής διαδικασίας και της δημοκρατικής αρχής της πολιτικής αντιπροσώπευσης, όπως οι μαθητές ως πολίτες θα τις συναντήσουν στην ενήλικη ζωή τους. Ας σημειωθεί μάλιστα ότι η αντιπροσώπευση που καθιερώνεται από τη νομοθεσία περιλαμβάνει τόσο τη μορφή της ελεύθερης εντολής, ειδικά για το δεκαπενταμελές, όσο και της δεσμευτικής, εφόσον προβλέπεται η δυνατότητα ανάκλησης των συμβουλίων αλλά και ο «κυρίαρχος λόγος» των γενικών συνελεύσεων. (Για τη διάκριση ελεύθερης και δεσμευτικής εντολής: [Η αρχή της αντιπροσώπευσης](#)).

Οφείλουμε να υπερασπιστούμε τη μαθητεία στις δημοκρατικές διαδικασίες, καθοδηγώντας τους μαθητές να προβληματιστούν για τα συμπτώματα που από κοινού, όπως είναι αναμενόμενο, εμφανίζονται στις δικές τους κοινότητες και στη δημοκρατία των ενηλίκων: πλημμελής τήρηση των διαδικασιών, συχνή εμφάνιση αυταρχισμού (και βιαιότητας ενίοτε), αδιαφορία, ιδιοτέλεια, απουσία διαλόγου και σεβασμού της άλλης άποψης, έλλειψη προστασίας της μειοψηφίας.

Στο πλαίσιο, λοιπόν, της σημερινής κρίσης αντιπροσώπευσης που πλήττει το ελληνικό πολιτικό σύστημα και με δεδομένες ορισμένες «αδράνεις» του ελληνικού σχολείου, όπως η «εθιμοτυπική» σύνδεση των εκλογών σχεδόν αποκλειστικά με τις «πεν-

θήμερες και τριήμερες εκδρομές» αλλά και τις «καταλήψεις», θελήσαμε να εστιάσουμε στο ζήτημα της αντιπροσώπευσης. Στοχεύουμε να αναδειχθούν οι λειτουργίες αλλά και οι ανεκμετάλλετες δυνατότητες της αντιπροσωπευτικής αρχής μέσα στη σχολική κοινότητα, αλλά επίσης να δοθεί και το έναυσμα για μια γενικότερη συζήτηση γύρω από την έννοια της αντιπροσώπευσης στη σημερινή δημοκρατία (συζήτηση που είτε δεν γίνεται καθόλου είτε γίνεται μέσα από ένα στερεοτυπικό υπερασπιστικό ή καταγγελτικό λόγο).

Τα [Παιδαγωγικά Εργαστήρια](#) που προτείνουμε καλούν σε μια απόπειρα προβληματισμού με τους μαθητές στην τάξη γύρω από το θέμα της κοινότητας και της πολιτικής αντιπροσώπευσης με αφορμή τον θεσμό των μαθητικών κοινοτήτων. Θέτουν το ζήτημα της κοινότητας και της συλλογικής δραστηριοποίησης, επισημαίνουν τον ρόλο των μαθητικών κοινοτήτων στην κοινή σχολική ζωή, υπενθυμίζουν τον κανονισμό λειτουργίας τους, καλούν σε προβληματισμό για τα κριτήρια επιλογής των αντιπροσώπων στα μαθητικά συμβούλια.

Εννοείται πως με κανένα τρόπο αυτά τα Εργαστήρια δεν εξαντλούν τα διαπραγματευόμενα θέματα. Οι εκπαιδευτικοί καλούνται, κατά την κρίση τους, να τα εντάξουν στην καθημερινή διδακτική πράξη ως συμπληρώματα των δικών τους σχεδιασμών και εκπαιδευτικών πρωτοβουλιών.

